

Miljenko Jergović

Subotnja matineja

Najtužnija predstava Kerempuha ili zašto su dobri ljudi u isto vrijeme zli

Kazalište Bobe Jelčića već 20 godina predstavlja stilski i kreativni izuzetak u Hrvatskoj i okolici. Glumci pod vlastitim imenima igraju sebe u tuđoj koži. Jednostavno, a veliko!

U

jednom trenutku, pri samom kraju predstave "Govori glasnije", premijerno odigrane u nedjelju 25. ožujka 2018, glumica će, obraćajući se publici i njezinim (pretpostavljenim) hladnim i nezainteresiranim srcima, Bosnu i Hercegovinu usporediti s lijepom haljinom koja se, malo-pomalo, rašiva po šavovima. Usporedba koja s više strana djeluje na gledateljeve emocije i sjećanja. Prvo, jest, Bosna se rašiva, i ne samo da se rašiva, nego se čovjek mora dobro zamisliti pa da u sebi pronađe ono što Bosnu drži skupa. I nije to politička metafora, niti o haljini Bosni mislimo u državno-pravnom smislu, najmanje je to, nego je tu riječ o Bosni kao Bosni. Koja se rašiva. Drugo, usporedba nije sasvim originalna, i iz te njezine neoriginalnosti izvire novi sadržaj. "Kao haljina kada se rašiva", stih je iz pjesme Gorana Bregovića "Ako možeš zaboravi", s albuma "Uspavanka za Radmilu M.", objavljenog u rano proljeće 1983. Pjesma je bila hit, emitirala se po kafićima u ljeto, jesen i zimu jedne vrlo pamtljive, predolimpijske, sarajevske godine. Usporedba koja je, vjerojatno nehotice, izvrla iz pjesme, u kojoj i nije imala svog objekta - ne zna se s čim se tu uopće uspoređuje rašivajuća haljina - našla je nakon trideset i pet godina svoje mjesto.

Predstava se završava kao apel, jedan, pa drugi, i treći, za spas te zemlje. Ili, barem, za to da se ljudi za nju, blisku, u prvom susjedstvu, na čas zainteresiraju. Završava se u nekoliko emocionalnih udara, u nekoliko snažnih otkucanja srca, predstava s, vjerojatno, najtužnijim završetkom u (barem novijoj, a možda i ukupnoj) povijesti jednoga satiričnog kazališta. Tu publika dolazi odjevena kao za posao, obično i svakodnevno, jer ni prostor nije svečan, pa se tu naprosto neće ni uočiti elegantne toalete, a ako se i uoče, djelovat će smiješno i pretenciozno. Zato određena vrsta zagrebačkih dama i gospode nije ni zalazila u Kerempuh, i teško da će se tu išta promijeniti u postljushtinskog eri, jer bi takva promjena iziskivala promjenu arhitekture, ne samo unutarnjeg nego i vanjskog uređenja. I onda je taj snažni emocionalni udar, ta svojevrsna emocionalna diverzija, što su je proveli Bobo Jelčić i njegovi glumci, našla vrlo čudan kontekst. Kao da smo se našli u nekom zamišljenom Brechtovom teatru iz trideset i neke, iako Jelčićeva poetika nije brechtovska. Ili možda i jest? Jednom bismo i o tome mogli.

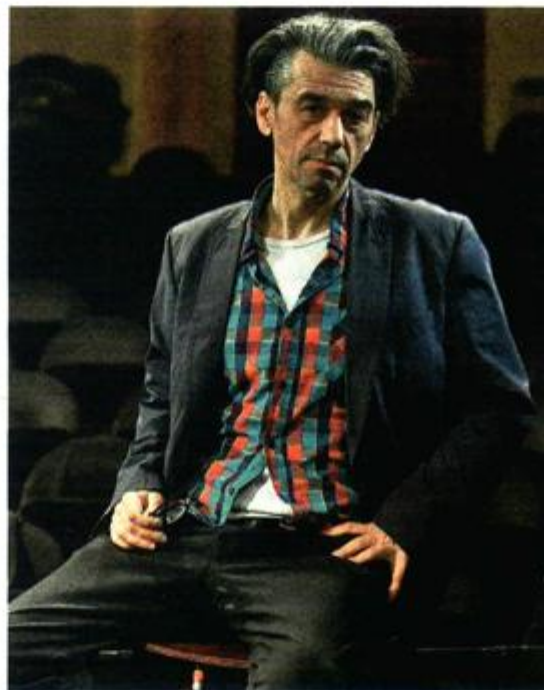
Takav finale stiže kao iznenađenje, kao šok, jer se na početku činilo da je riječ o nečemu drugom. Na početku se čini da je riječ o priči o pedeset i šestogodišnjoj Gordani, ženi iz Bosne i Hercegovine, koja dolazi u Zagreb, jer kod kuće ne može naći posao. A ne može, jer pripada nacionalnoj manjini. Objasnjeno je kako je Bosna takva zemlja u kojoj su tri naroda raspoređena da tako da je svatko negdje većina, a negdje je manjina. Tamo gdje su u manjini, tamo ne mogu naći posao upravo zato što pripadaju manjinskom narodu, iako to nitko nigdje neće reći.

Gordana dolazi kod prijatelja, u takozvanu prosječnu zagrebačku i hrvatsku obitelj, i smješta se u sobi njihovog dvadesetogodišnjeg sina, koji će, dok je ona tu, spavati na kauču. Situacija tipska i tipična, kao da je smišljena za radionicu neke nevladine ljudskopravne udruge. Pritom, i publika se zatekla u atmosferi jedne takve radionice. Naime, glumica koja će igrati Gordanu na početku nam predstavlja pravu Gordanu, dovodi je na pozornicu i odvodi s nje, objašnjava što će se dogoditi i što je cilj ovog predstavljanja.

Tu su muž, žena, sin, susjed i predstavnik države, koji je tu da pomogne Gordani. Da, naravno, ona je Srпкиnja. A scena je, rekli smo, Zagreb. I svi su, svatko iz svog razloga, veoma raspoloženi da joj učine dobro: prijatelji zato što su prijatelji, predstavnik države zato što mu je to posao i zato što je Hrvatska zemlja u kojoj svi imaju jednaka prava i mogućnosti, i koja ima senzibiliteta čak i za bosanske Srпкиnje, a sin joj je spreman pomoći, i skloniti se iz svoje sobe, već i zato što i on ima svoju nevladinu udruhu i zalaže se za ljudska prava i tomu slično.

Ali, naravno, nikome nije lako. Svi se sjećaju, svi razumijevaju kontekst, znaju tko je što i gdje je tko, pa se otac prisjeća kako je to bilo 1991, i prisjeća se svog pokojnog oca, koji nije stigao doživjeti hrvatsku slobodu. U neko doba telefonira mu, nije to učinio već dvadeset i pet godina, ali zašto ne, u nas se, kao i u kazalištu, može telefonirati mrtvim očevima. Osjećaj nacionalne pripadnosti i teatar otvaraju čovjeku sve mogućnosti.

Susjed, također dobar čovjek, u neka se doba požali kako već godinu dana nije spolno općio. I kako je ta nezgodna i neprijatna okolnost u njemu izazvala iznenađeno buđenje patriotizma i desnih osjećaja, uglavnom neprijateljskih, prema Srbima i izbjeglicama. Što je, uostalom, i normalno. A žena, koju susjed u jednom trenutku pokušava i snubiti, koristeći priliku dok je muž tu negdje u drugoj sobi, svoje razumijevanje Jadranske situacije nastoji iskazati time što bi da je nagovori da isproba cipele koje si je ona kupila, a nije ih, eto, nikad nosila.

Predstava koja je na početku o jednoj ženi, na kraju biva o jednoj zemlji. Obje su gubitničke. I obje su u velikoj mjeri odgovorne za svoju sudbinu. Bobo Jelčić izbjegava društveno prevladajući stereotip žrtve

Svi su divni i svi su grozni. I ta divnoća i groza ne samo da su pripovjedno tačne, logične i sljubljene, nego su i dnevno-životno vrlo autentične i vjerodostojne. Gordana, koja i nije Gordana, nego je Jadranka, jer je igra Jadranka, našla se tako sama, među groznim, hladnim i mrskim svijetom. Pritom, taj svijet, koji nam se pokazuje s pozornice, ne samo da se ne razlikuje od nas u publici, nego publika aktivno sudjeluje u njihovom životu. Svakom malo nas otamo pitaju što mislimo ili što osjećamo o ovom ili o onom. Nitko nas pritom ne vrijeđa, nitko nam ništa ne baca u lice, ali jasno je da smo mi oni. A mi smo, čudom premijernog ukazanja, predvođeni gradonačelnikom Bandićem.

Je li Gordana, tojest Jadranka, idealtipska žrtva? Nije, i ona je prilična ništarija. A zapravo je neko drago i nezgodno ljudsko biće. Kao što su i oni takva bića. Dobri, obični ljudi. Hulje i gadovi. Ali najurnebesniji je, ipak, dvadesetogodišnji sin Vilim. Njega igra Vili(m) Matula, briljantno preobražen u vlastitu karikaturu. Ili nešto strašniji i gore od karikature. Naime, Matulina uloga je rašivanje vlastite utrobe, rujanje vlastitom građanskom

angažmanu, scenski atak na vlastiti građanski lik.

Ali i to, kao i sve drugo, u ovoj predstavi ima svoj širi smisao i kontekst. Ne lica koja gledamo na sceni, dobri ljudi i gadovi, ne samo da je publika identificirana s tim licima, nego su dobri ljudi i gadovi i svi oni privatno. Svi mi privatno. Je li to postupak opasne relativizacije svega i svakoga? Ne, nego je konstatacija opće relativizacije i suštinske propasti svijeta. Nijedna riječ izgovorena na sceni ne znači u životu ništa. Općenito, izgovorene riječi ništa više ne znače. I to se kaže u "Govori glasnije".

I tako se preko ljudi dođe do Bosne, koja se ovih dana rašiva kao neka lijepa haljina. I nikog, nikog nije briga. Glumci koji u ovoj predstavi igraju su sjajni, bolji od samih sebe. Takvi su glumci kod Bobe Jelčića. Igraju pod vlastitim imenima, igraju sebe igrajući zadane ili odabrane likove. Nikša Butijer, a pogotovu Petra Svrtan, mnogo su mlađi od svog sina Vilija Matule. A ni Jadranka Đokić nema pedeset i šest godina. Ali zašto bi to bilo važno? Ili možda i jest važno?

Predstava govori o onome što se u stvarnosti zbiva u trenucima njezina odigravanja. Iz zbilje provaljuju Vladimir Šeks, Damir Karakaš, Dževad Galijašević, Milan Bandić... Nekih će biti i na sljedećoj izvedbi, drugih neće.

D

vadeset godina već gledam predstave Bobe Jelčića. Njegovo kazalište se u tom vremenu razlikovalo od svega drugog što se u nas i oko nas igralo. Takvo razlikovanje nije samo po sebi kvalitet. Ali razlika Bobinog kazališta svih tih godina se zasnivala na tome što je sve drugo bilo uprizorenje, a ovo njegovo je prizor bez uprizorenja. Glumci koji igraju sebe u tuđim životima ili sudbinama, tekst koji nastaje iz nadopričavanje temeljne priče, i traje onoliko koliko traje predstava sama, život koji se prema takvoj predstavi odnosi na jednak način na koji se predstava odnosi prema životu. Jedno je drugom teatar, život teataru i teatar životu. Eto, to je već dvadeset i koju godinu kazalište Bobe Jelčića.

Da me netko pitao kakva je "Govori glasnije" predstava, rekao bih da ne znam, ali da me pogodila kao lopta medicinka, ravno u trbuh. I sad ne mogu da dišem, netko drugi diše umjesto mene. ■